

SKÚMANIE EKONOMICKÝCH ASPEKTOV KVALITY ŽIVOTA PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV

EXAMINING THE ECONOMIC ASPECTS OF QUALITY OF LIFE OF PROFESSIONAL SOLDIERS

Viera FRIANOVÁ

ABSTRAKT

Článok sa zaoberá problematikou kvality života príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky, pričom hlavná pozornosť autorky je sústredená na skúmanie ekonomických aspektov tohto problému. Prezentované poznatky a formulované závery vychádzajú nielen z teoretických zdrojov, ale aj z dostupných výsledkov empirického skúmania danej problematiky, ktorého súčasťou bol prieskum realizovaný formou písomného opytovania s využitím metódy dotazníka. Zo všeobecných metód vedeckej práce bola aplikovaná najmä metóda analyticko-syntetická, induktívno-deduktívna a metóda kompilácie. Na základe získaných výsledkov skúmania autorka identifikuje viaceré kľúčové problémy a vyslovuje odporúčania, ktoré by v budúcnosti mohli prispieť ku ich riešeniu.

Kľúčové slová

kvalita života, ozbrojené sily, meranie kvality, príjem, spotreba, úspory, prieskum

ABSTRACT

This article deals with the issue of quality of life of professional soldiers of the Slovak Republic Armed Forces. The main attention of author is focused on economic aspects of this problem. Presented findings and formulated conclusions are based not only on theoretical resources, but also on the available results of an empirical research of the issue, which included a survey conducted by written interview using the questionnaire method. Author implemented many general scientific methods, especially the analytic-synthetic method, inductive-deductive method and compilation method. Based on the research results the author identifies several key issues and makes recommendations, which could contribute to their solution in the future.

Keywords: quality of life, armed forces, quality measurement, income, consumption, savings, survey

ÚVOD

Neodmysliteľnou súčasťou ľudských dejín je neustále úsilie o zlepšenie života, o jeho zdokonalenie a vyššiu kvalitu. Kvalita života predstavuje na jednej strane objektívne podmienky na dobrý život a na strane druhej subjektívne prežívanie dobrého života. Analýza oboch uvedených stránok umožňuje na jednej strane vyjadrenie kvality života v širších súvislostiach, na strane druhej však vytvára problém syntézy výsledkov skúmaných častí spojený s problémom kvantifikácie/merania jednotlivých atribútov, či indikátorov kvality života jednotlivca či spoločenstva (štátu, národa, komunity, rodiny) [6]. S problémom merania kvality života úzko súvisí aj jej rôzne vnímanie a to na jednej strane v zmysle celostného pojmu, ako kvalita života jednotlivca, určitej skupiny alebo celej spoločnosti. A na druhej strane v zmysle orientácie len na čiastkové oblasti (dimenzie) života človeka – v takom prípade sa na kvalitu života nazerá prostredníctvom jej jednotlivých zložiek, keď sa analyzujú jej jednotlivé dimenzie pomocou príslušných indikátorov.

Nasledujúce časti príspevku približujú problematiku kvality života príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky (OS SR), pričom dôraz je položený na analýzu jej

ekonomických indikátorov. Autorkou kladený dôraz na ekonomické aspekty nevyplýva z toho, že by bol ignorovaný význam iných stránok života, ale z viditeľnosti a merateľnosti ekonomických výsledkov. Uvedomujeme si, že duševná pohoda vyplýva ako z hmotných tak nehmotných radostí, avšak nehmotné radosti sú len veľmi ťažko postihnuteľné. Nie je jednoduché zmerať individuálny pocit šťastia, a už vôbec nie zistiť aktuálny stav kolektívnej spokojnosti. Musíme sa preto spoliehať na meradlá, ktoré môžeme predovšetkým spočítať, či kvantifikovať.

Predkladaný článok je určený všetkým, ktorí sa zaujímajú o problematiku kvality života, zvlášť kvality života príslušníkov ozbrojených síl – tak odbornej ako aj širokej laickej verejnosti. Osobitne však subjektom, ktorí sú kompetentní prijímaním a vykonávaním svojich rozhodnutí prispieť k zvýšeniu kvalitatívnej úrovne života príslušníkov tejto socio-profesijnej skupiny spoločnosti, profesionálnym vojakom, ale aj potenciálnym záujemcom o vstup do ozbrojených síl.

1 ANALÝZA SÚČASNÉHO STAVU RIEŠENIA PROBLEMATIKY

„Kvalita života vojenských profesionálov charakterizuje tú stránku ich životného štýlu, ktorá súvisí s kvalitou a štandardom uspokojovania materiálnych a duchovných potrieb tejto socio-profesijnej skupiny spoločnosti. Obsah kvality života vojenských profesionálov tvoria všetky všeobecné zložky spôsobu života (životného štýlu) sociálnej skupiny vojenských profesionálov, ktoré sú významne ovplyvnené osobnostnými kvalitami vojenských profesionálov a znakmi vojenského povolania. Do značnej miery sú limitované tiež znakmi vojenskej organizácie – jej kultúrou, predovšetkým kultúrou organizácie alebo organizačnou kultúrou“ [3].

Podľa Matisa, J. možno kvalitu života všeobecne ako aj kvalitu života profesionálnych vojakov osobitne bližšie charakterizovať prostredníctvom priamych a nepriamych nástrojov – najmä kvantifikáciou, t. j. meraním jednotlivých oblastí ich životného štýlu, medzi ktoré možno zaradiť najmä: biologicko-reprodukčné ukazovatele, ukazovatele zdravia, výkonu vojenskej práce, riadenia spoločenských procesov, príjmov, spotreby, bývania, mobility, výchovy a vzdelávania, rozvoja kultúry, rekreačných aktivít a využívania voľného času, ukazovatele sociálnej komunikácie a sociálnej patológie v OS SR [5].

Empirické skúsenosti naznačujú, že kvalita života príslušníkov ozbrojených síl je výrazne ovplyvňovaná najmä osobitosťami vojenskej služby, špecifikami vojenskej organizácie, ako aj samotnou spoločnosťou. Určujúcimi limitmi života profesionálnych vojakov sú fyzické, psychické a morálne nároky kladené na každého príslušníka OS SR. Na profesionálnych vojakov sú kladené veľké nároky nielen pri plnení úloh v operáciách medzinárodného krízového manažmentu v priebehu misií, ale aj pri výcviku, či plnení si funkčných povinností počas pracovného dňa. Pre prácu profesionálneho vojaka sú bežné a z hľadiska jeho osobnostného rozvoja aj nevyhnutné situácie psychickej záťaže. Podľa Kmošenu, M. medzi objektívne faktory psychickej záťaže u profesionálneho vojaka patrí (okrem iného) aj kvalita života, do ktorej patrí aktuálna ekonomická situácia jeho rodiny, rodinný a sexuálny život, psychická pohoda, sociálne kontakty, sociálna opora a pod. [4]. Profesionálni vojaci sa pri výkone vojenskej služby musia zriecť nielen mnohých osobných slobôd, ale požiadavkám vojenského povolania musia prispôbiť aj svoj súkromný a rodinný život. Na druhej strane samotná vojenská organizácia zámerne a cieľavedome spôsobuje silnú závislosť každého profesionálneho vojaka na nej samotnej, a tým aj na seba preberá zodpovednosť za udržiavanie a rozvoj životnej úrovne profesionálnych vojakov. Výrazný vplyv na kvalitu života tejto socio-profesijnej skupiny spoločnosti má bezpochyby aj štátom uplatňovaná politika trhu práce a zamestnanosti, rozpočtová, sociálna, príjmová, dôchodková a cenová politika, bezpečnostná a obranná politika štátu, vonkajšia hospodárska politika atď. Spoločnosť prostredníctvom poskytovania finančného ohodnotenia a potrebných sociálnych

programov – konkrétne prostredníctvom systému komplexného sociálneho zabezpečenia profesionálnych vojakov – ovplyvňuje a do veľkej miery reguluje životnú úroveň profesionálneho vojaka počas celej jeho vojenskej kariéry a tejto zodpovednosti sa z morálneho hľadiska nemôže vzdať ani po jej skončení, najmä ak táto závislosť trvá dlhší čas. Je potrebné zdôrazniť, že uvedené skutočnosti nedeterminujú len kvalitu života samotného profesionálneho vojaka ale aj kvalitu života jeho rodiny.

Na základe nám dostupných informácií môžeme konštatovať, že doposiaľ sa žiadny z realizovaných prieskumov podrobnejšie nevenoval práve skúmaniu ekonomických indikátorov kvality života profesionálnych vojakov. Pri doterajšom empirickom skúmaní problematiky kvality života profesionálnych vojakov bolo uplatňované predovšetkým sociologické hľadisko, pričom najväčšia pozornosť sa dlhodobo venuje problému previazanosti pracovného a rodinného života. Bližšie pozri [8].

Podľa Čukana, K. práve previazanosť pracovného a rodinného života a ich vzájomná závislosť úzko súvisia so sociálno-ekonomickou situáciou profesionálnych vojakov a ich rodín [2]. Uvedený záver vyplynul z výsledkov výskumov realizovaných v prospech sociálnej, personálnej a komunikačnej politiky Ministerstva obrany SR. Podľa ďalších zistení približne tretina (35 %) opýtaných profesionálnych vojakov charakterizovala svoju sociálnu situáciu ako skôr dobrú až dobrú, oproti tomu každý štvrtý (25 %) opýtaný profesionálny vojak uviedol, že jeho sociálna situácia je skôr zlá až zlá. S uvedenou charakteristikou súvisela forma rodinného stavu respondentov, ekonomická aktivita ich partneriek/partnerov, spôsob ich bývania, resp. ubytovania a pod. Ďalšie výsledky ukázali, že plat profesionálneho vojaka je dominantným príjmom pre takmer dve tretiny (62 %) vojenských domácností. Pričom bez partnerky či partnera, tzv. singles, žije štvrtina (25 %) opýtaných profesionálnych vojakov. Z ostatných opýtaných, ktorí žijú v nejakej forme partnerského zväzku, takmer tri pätiny (59 %) uviedlo, že partnerky/partneri sú ekonomicky aktívne, zvyšok respondentov (41 %) uviedol opak. Výsledky skúmania poukázali na skutočnosť, že až takmer tretina (31 %) všetkých opýtaných domácností profesionálnych vojakov hodnotila svoju situáciu z pohľadu ekonomickej aktivity ich nezamestnaného partnera/partnerky ako nedostatočnú [2].

Posledný a doposiaľ najrozsiahlejší prieskum mapujúci kvalitu života a životný štýl profesionálnych vojakov bol realizovaný na prelome rokov 2008 a 2009 Centrom psychologických a sociologických činností Personálneho úradu OS SR. Zber dát bol uskutočnený metódou dotazníka v rozsahu 56 otázok. Prieskum bol realizovaný na vzorke 833 respondentov¹. Výskumný tím zamerl svoju pozornosť na nasledovné oblasti: rodina, zdravie, vojenská práca, spoločenské procesy, príjem, spotreba, bývanie, mobilita, vzdelávanie, rozvoj kultúry, voľný čas, medziľudské vzťahy, prostredie a bezpečnosť. V nasledujúcej časti prezentujeme zistenia z tých oblastí, ktoré priamo korešponujú so zameraním daného príspevku. V oblasti príjmu hodnotili opýtaní svoju osobne pociťovanú finančnú situáciu, pričom 63,2 % vyjadriťo relatívnu spokojnosť so svojou finančnou situáciou, naopak 30,7 % vyjadriťo nespokojnosť. Až 78 % respondentov uviedlo, že oproti minulosti sa ich finančná situácia zlepšila. Napriek tomu by si však takmer všetci (96 %) opýtaní želali zlepšenie svojej finančnej situácie. Polovica opýtaných si myslí, že ich rodinný príjem je rovnako porovnateľný s ostatnými rodinami na Slovensku. Takmer polovica opýtaných sa určitú časť príjmu snaží mesačne usporiť. Takmer 70 % opýtaných

¹ Poznámka: Výberový súbor sa vyznačoval nasledovnými kvalitatívnymi charakteristikami: z hľadiska hodnostnej kategórie malo najväčšie zastúpenie mužstvo (40,2 %), nasledovali poddôstojníci (35,1 %), nižší dôstojníci (18,7 %) a vyšší dôstojníci (6 %). Viac ako štvrtina respondentov vykonávala vojenskú službu od 4-6 rokov, 23 % ju vykonávalo dlhšie ako 15 rokov. Takmer polovica respondentov (48,8 %) bola ženatých/vydatých, 37,1 % bolo slobodných. Najväčšie zastúpenie (45 %) v skúmanom súbore mal typ domácnosti pozostávajúci z 2 rodičov a dieťaťa/detí, 14,3 % respondentov vykazovalo typ domácnosti jednotlivca a 18,5 % typ pár bez detí.

uprednostňuje pri nákupe potravín a ostatného drobného tovaru akciové ceny, zároveň sa však súhlasne vyjadruje k názoru, že výška ceny nie je natoľko dôležitá, ak by to malo byť na úkor kvality. Napriek štandardnej vybavenosti takmer všetkých domácností, až 64,9% respondentov vyjadrilo svoju nespokojnosť s úrovňou a kvalitou svojho bývania. Asi tri štvrtiny opýtaných považuje kvalitu a úroveň svojho bývania v rámci Slovenska za priemernú, 13,3 % ju považuje za mierne nadpriemernú [7].

K ekonomickým aspektom kvality života profesionálneho vojaka patrí bezpochyby aj otázka pracovnej spokojnosti so službou v OS SR. S cieľom zistiť, s akými problémami sa profesionálni vojaci stretávajú v pracovnom živote, pri výcviku a v službe, zmapovať ich hodnotovú orientáciu, ich vzťah k práci a ich vnímanie vlastenectva, bol od januára do marca 2014 realizovaný výskum „Podmienky výcviku a pracovná spokojnosť profesionálnych vojakov“². Výsledky výskumu naznačili, že všetky predložené stránky pracovnej činnosti (resp. okolnosti výkonu služby v OS SR) hodnotili respondenti ako dôležité. Najväčšiu váhu však prikladali: istote zamestnania, istote príjmu, výsluhovému zabezpečeniu, medziľudským vzťahom, odbornej spôsobilosti nadriadeného, výstrojnemu zabezpečeniu, výške platu, pracovnému prostrediu, výzbroji a technike, riešeniu problémov s vedením v praxi. Ďalšie výsledky skúmania naznačili, že najvyššiu mieru spokojnosti respondenti vyjadrili s nasledujúcimi stránkami služby v OS SR: s istotou príjmu (spokojných bolo 92 %), s odbornou spôsobilosťou nadriadeného (81 %) a s medziľudskými vzťahmi na pracovisku (77 %). Faktory (stránky pracovného života), v ktorých sa ukázalo najväčšie napätie medzi dôležitosťou a spokojnosťou, výskumníci podrobnejšie analyzovali v súvislosti s dĺžkou odslúžených rokov vojakov, ich príslušnosťou k druhu síl a hodnosťou. Pri vybraných faktoroch (výška platu, možnosť povýšenia, výsluhové zabezpečenie a istota zamestnania) najväčšie napätie spravidla prežívali vojaci s dĺžkou služby 10 až 14 rokov. Pri porovnávaní napätia podľa príslušnosti k hodnostnému zboru boli v kľúčových faktoroch pracovnej spokojnosti (výška platu, možnosť povýšenia, výsluhové zabezpečenie, výstroj, istota zamestnania) zistené významne vyššie hladiny napätia u príslušníkov mužstva [1]. V kontexte skúmania kvality života príslušníkov OS SR v budúcnosti sa javí rozsiahlejšie a detailnejšie preskúmanie problematiky pracovnej spokojnosti priam žiaduce.

2 VNÍMANIE KVALITY ŽIVOTA PRÍSLUŠNÍKMI OS SR – ANALÝZA VÝSLEDKOV USKUTOČNENÉHO PRIESKUMU

V snahe priblížiť aktuálny stav vnímania kvality života príslušníkmi OS SR s dôrazom na ekonomický aspekt bol v prvej polovici roku 2016 uskutočnený empirický prieskum, ktorého výsledky v syntetizovanej podobe prezentujeme v nasledujúcej časti príspevku.

Prieskum bol realizovaný na Katedre manažmentu Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. Cieľom prieskumu bolo zistiť názory respondentov na vybrané ekonomické indikátory kvality ich života, a v širšom kontexte kvality života ich domácností³ vzťahujúce sa k štyrom okruhom ekonomických problémov – k príjmu, resp.

² Poznámka: Realizátormi výskumu boli pracovníci odboru sociálnej politiky sekcie ľudských zdrojov. Výskum sa uskutočnil na základe požiadavky z komunikačného odboru kancelárie ministra na vzorke 145 veliteľov z 25 vojenských útvarov a súběžne na vzorke 550 profesionálnych vojakov zo 45 vojenských útvarov. Výskumná vzorka profesionálnych vojakov bola reprezentatívna z hľadiska veku, druhu síl a hodnostného zloženia. Zber údajov sa realizoval technikou dotazníka. Výskumná správa má dve časti. V prvej sú prezentované poznatky z výskumu medzi veliteľmi z vybraných útvarov OS SR o podmienkach výcviku a o problémoch profesionálnych vojakov počas výkonu štátnej služby. V druhej časti správy sú prezentované názory vojakov na podmienky výkonu štátnej služby, hodnotenie vojenského výcviku, názory na kvalitu vojenskej techniky a výzbroje.

³ Poznámka: Štatistický úrad SR definuje súkromnú domácnosť ako osobu žijúcu osamelo alebo skupinu ľudí, ktorí žijú spoločne v tom istom súkromnom obydlí a podieľajú sa na výdavkoch vrátane spoločného zabezpečenia životných potrieb.

širšie k finančnej situácii domácnosti, úsporám, spotrebe a k otázke bývania v previazaní na problém mobility. Predmetom prieskumu bol aktuálny obraz stavu vnímania kvality života príslušníkmi OS SR predovšetkým v kontexte ich zabezpečenia peňažnými náležitosťami. Objektom prieskumu boli profesionálni vojaci. Prieskum bol realizovaný na vzorke 130 náhodne vybraných respondentov pôsobiacich na rôznych útvaroch a zariadeniach v rámci OS SR a MO SR. Odpovede na úvodné identifikačné otázky ukázali, že z hľadiska zaradenia respondentov v hodnotnom zbere sa prieskumu zúčastnilo 6,2 % poddôstojníkov a 93,8 % dôstojníkov. S ohľadom na veľkosť a štruktúru výberového súboru – prieskumu sa zúčastnili len zástupcovia z uvedených dvoch hodnotných zborov (vo výberovom súbore nemali svoje zastúpenie príslušníci mužstva), navyše v nepomernom zastúpení – je potrebné zdôrazniť, že zistenia, ku ktorým sme prieskumom dospeli, nemožno ponímať ako generalizujúce závery platné pre celé ozbrojené sily, resp. všetky v rámci nich rozlišované hodnotné zbory, odrážajúce objektívny stav kvality života ich príslušníkov. Interpretované však môžu byť ako objektívne údaje vypovedajúce o aktuálnom stave subjektívneho vnímania kvality života dôstojníkmi ozbrojených síl.

Dĺžka trvania služobného pomeru respondentov sa pohybovala v intervale rozpätí od 1 do 30 rokov, vypočítaná priemerná dĺžka bola v trvaní 17 rokov. Zhruba tri štvrtiny (75,4 %) respondentov boli ženatí/vydaté, 15,4 % bolo slobodných a 9,2 % rozvedených. Najviac respondentov žilo v trojčlennej domácnosti (35,6 %) a v štvorčlennej domácnosti (33,8 %). V 5 a viac člennej domácnosti žilo 9,7 % respondentov: Najmenej (8 %) respondentov žilo v jednočlennej domácnosti.

Pri primárnom štatistickom zisťovaní pre potreby prieskumu bola využitá forma písomného opytovania metódou dotazníka v rozsahu 24 otázok vrátane štyroch identifikačných otázok uvedených za úvodnou časťou dotazníka. Dotazník bol anonymný. Boli v ňom použité viaceré typy otázok – z hľadiska účelu: nástrojové (identifikačné a analytické) a výsledkové; z hľadiska variantov odpovedí: otvorené a uzavreté; z hľadiska vzťahu k obsahu: priame (jednoduché otázky, špeciálne otázky využívajúce viacstupňové hodnotiace škály slúžiace na vyjadrenie názoru respondentov) a nepriame (vyžívajúce výberové a priradovacie techniky).

Získané údaje boli štatisticky spravované a vyhodnotené pomocou nástrojov popisnej štatistiky v Exceli. S ohľadom na konkrétne možnosti sme z popisných charakteristík využili najmä miery úrovne a polohy ako aj absolútne miery variability. Výsledky boli následne interpretované slovné a číselne.

Pri otázke, ako by respondenti hodnotili svoju aktuálnu finančnú situáciu, bolo ponúknutých 8 možností odpovedí, pričom respondenti mohli označiť aj viaceré im vyhovujúce odpovede. Najväčšia početnosť bola zaznamenaná pri odpovedi: „Som relatívne spokojný/á so svojou finančnou situáciou“, s daným výrokom sa stotožnila viac ako polovica (55 %) všetkých respondentov. Druhou najčastejšie označovanou odpoveďou bol výrok „Svoju finančnú situáciu by som si v budúcnosti rád/a zlepšil/a“, s ktorým sa stotožnilo približne 43 % opýtaných. Naopak najnižšia početnosť bola zaznamenaná pri odpovedi: „Nie som vôbec spokojný/á so svojou finančnou situáciou“, s daným výrokom sa stotožnili len 3 % opýtaných. Výsledky prieskumu ďalej ukázali, že takmer polovica (47,7 %) opýtaných si myslí, že hrubý mesačný príjem ich domácnosti je priemerný. Približne 42 % si myslí, že je nadpriemerný⁴. V súvislosti s týmito zisteniami je však potrebné uviesť, že v rámci danej otázky bola zaznamenaná veľká diverzita odpovedí z hľadiska zaradenia respondentov do jednotlivých hodnotných kategórií. Pri ďalšej otázke, či sa respondenti snažia zlepšiť si svoju finančnú situáciu, resp. ako sa ju snažia zlepšiť, im bolo ponúknutých 9 variantov odpovedí,

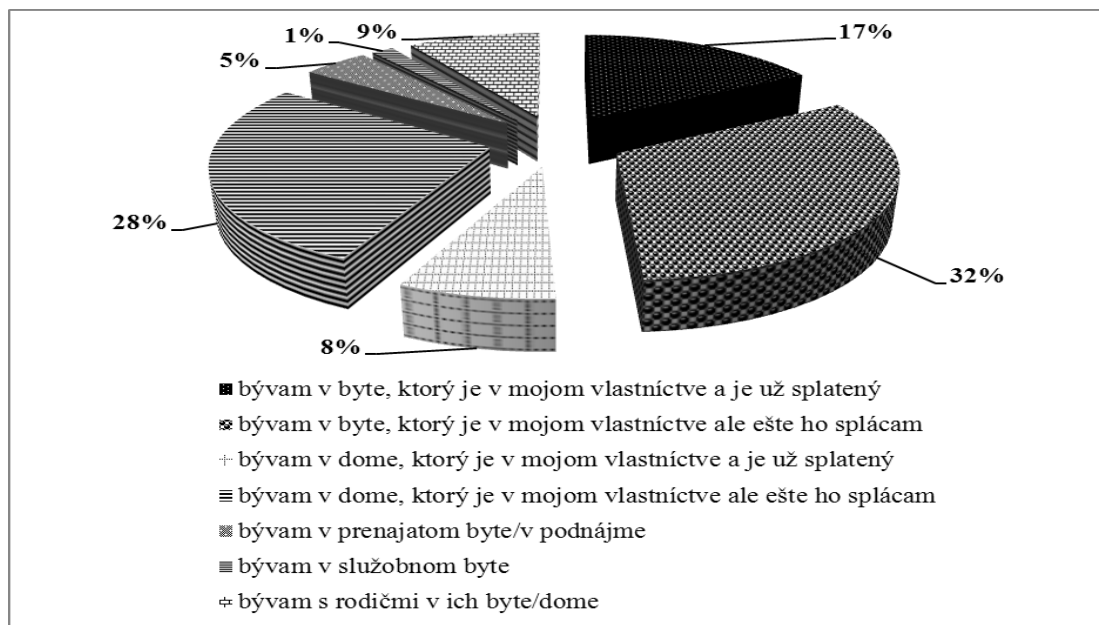
⁴ Poznámka: Pre získanie objektívnejších názorov a zároveň uľahčenie zodpovedania danej otázky, boli respondentom poskytnuté informácie o priemernej hrubej mesačnej mzde zamestnanca na Slovensku a o mesačných výdavkoch priemernej slovenskej 4-člennej rodiny v uplynulom roku.

opäť s možnosťou označenia viacerých. Podľa našich zistení sa takmer polovica (46,2 %) opýtaných neusiluje svoju finančnú situáciu nijako zlepšiť (svoje výdavky financujú výlučne z platu), čo korešponduje aj s vyššie prezentovanými výsledkami týkajúcimi sa pociťovanej spokojnosti v tejto oblasti. Ďalšie výsledky ukázali, že približne 35 % opýtaných sa snaží zlepšiť si finančnú, a teda aj celkovú ekonomickú situáciu svojej domácnosti, rôznymi formami sporenia a približne 14 % rôznymi formami dlhodobých úverov.

Ďalší okruh otázok zameraných na kategóriu úspor priniesol nasledovné zistenia. Až 87,7 % domácností respondentov vytvára úspory z rôznych dôvodov. Z hľadiska početnosti odpovedí dominujú s nepatrnými odchýlkami dva motívy sporenia, a to: zabezpečenie svojich detí do budúcnosti (úspory pre dedičov) a neistota v budúcnosti (preventívne úspory, či tzv. „železná rezerva“). Najnižšiu prioritu získal motív dosiahnutia celoživotných cieľov. Podľa ďalších zistení viac ako polovica (57,9 %) z celkového počtu sporiacich domácností v priemere mesačne usporí menej ako jednu pätinu svojho príjmu. 22,8 % usporí približne jednu štvrtinu, 12,3 % usporí približne jednu tretinu a 5,3 % usporí viac ako polovicu svojho príjmu. Uvedené zistenia by bolo potrebné ďalej konfrontovať najmä s údajmi o výške mesačného príjmu a o štruktúre a počte členov jednotlivých domácností.

Výška príjmu, štruktúra a počet členov domácností respondentov determinujú aj objem ich spotreby, resp. výšku spotrebných výdavkov, ako aj samotnú štruktúru spotreby. Výsledky prieskumu ukázali, že najväčšia časť disponibilného mesačného príjmu opýtaných je vynakladaná v súvislosti s bývaním a zabezpečením chodu domácnosti. Druhou najvýznamnejšou položkou z hľadiska výšky vynakladaných mesačných výdavkov je stravovanie. V rámci ďalšej otázky nás zaujímalo, s akou frekvenciou respondenti využívajú, resp. nakupujú niektoré konkrétne služby či produkty ponúkané na trhu. Z výsledkov prieskumu vyplynulo, že v priemere ani raz mesačne sa cca 85 % respondentov nezúčastňuje platených spoločenských a zábavných akcií, cca 77 % vzdelávacích aktivít, kurzov tvorivosti a pod. a cca 51 % kultúrnych podujatí. V priemere jedenkrát mesačne cca 38 % respondentov navštevuje kultúrne podujatia, cca 37 % využíva služby wellness centier, kozmetických salónov a pod. a cca 35 % si dopraje návštevu reštaurácie, baru a pod. 12 % respondentov uviedlo, že vynakladá časť svojich príjmov v súvislosti s aktívnym športovaním, pričom v priemere až desaťkrát za mesiac navštevuje fitness centrum, plaváreň, skupinové cvičenie a pod. Zaujímalo nás tiež, do akej miery ovplyvňuje respondentov cena pri nákupe potravín a drobného spotrebného tovaru. Len cca 12 % respondentov uviedlo, že pri nákupe potravín a ďalšieho drobného spotrebného tovaru u nich výška ceny nerozhoduje. Približne 37 % respondentov uviedlo, že uprednostňujú nákupy potravín a spotrebného tovaru za akciové ceny. Najčastejšie označenou odpoveďou respondentov bol výrok: „Potraviny a spotrebný tovar nakupujem prevažne v hypermarketoch, v predajniach veľkých obchodných reťazcov“, uviedlo ju takmer 65 % z celkového počtu opýtaných. V prípade nákupu tovaru dlhodobej spotreby viac ako polovica (50,7 %) všetkých respondentov uviedla, že preferuje formu nakupovania cez internet a približne 40 % nakupuje tento tovar za akciové ceny.

Podľa našich zistení viac ako tri štvrtiny (84,6 %) všetkých respondentov má vyriešenú otázku bývania formou nadobudnutia vlastníckych práv k nehnuteľnosti - bytu (49,2 %) alebo rodinnému domu (35,4 %). Ďalšie výsledky ukázali, že 71 % respondentov vlastniacich byt alebo dom má už túto nehnuteľnosť aj splatenú, zvyšná časť (29 %) vlastníkov svoju nehnuteľnosť ešte spláca. Výsledky prieskumu ukázali, že zostávajúca časť (15,4 %) respondentov nevlastniacich nehnuteľnosť má vyriešenú otázku bývania nasledovne: 9,3 % respondentov býva spolu s rodičmi v ich byte/dome, 4,6 % býva v prenajatom byte alebo v podnájme a 1,5 % býva v služobnom byte. Bližšie pozri graf 1.

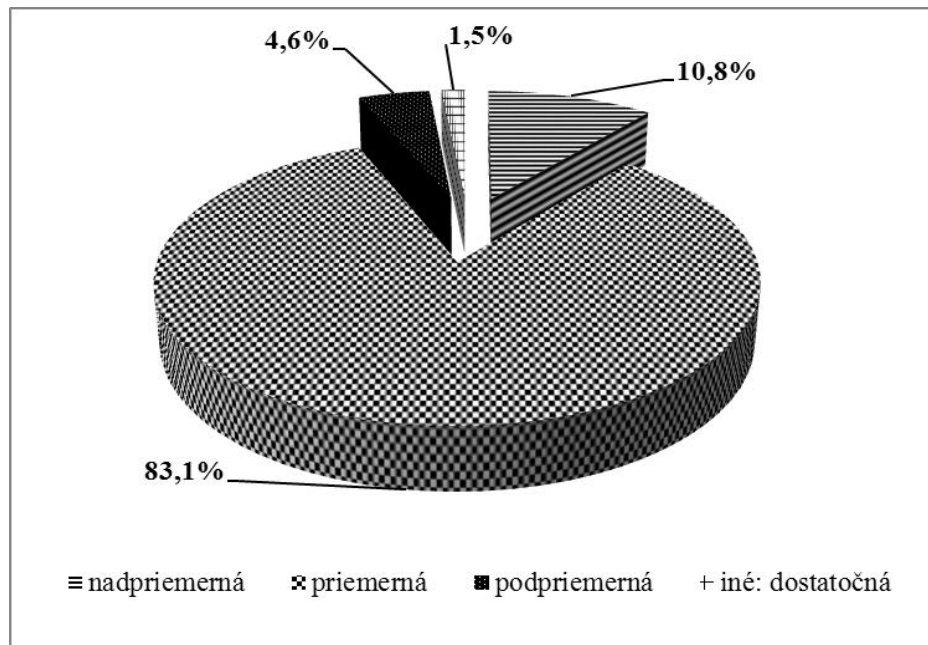
Graf 1 Spôsob riešenia otázky bývania
zdroj: vlastné spracovanie

Na otázku, či profesionálni vojaci považujú výšku stabilizačného príspevku (nahrádzajúceho prv používané pomenovanie „príspevok na bývanie“) v súvislosti s krytím výdavkov spojených s bývaním za dostatočnú, odpovedala viac ako polovica (64,6 %) záporne. Uvedené zistenia by bolo potrebné v budúcnosti konfrontovať najmä s údajmi o výške priemerných nákladov na bývanie v rámci jednotlivých regiónov, v ktorých opýtaní žijú. Podľa našich zistení takmer polovica (46,2 %) respondentov si uplatňuje nárok na náhradu cestovných výdavkov na návštevu rodiny⁵. Medzi názormi týkajúcimi sa dochádzania za prácou, kedy mohli respondenti označiť opäť aj viac vyhovujúcich odpovedí, dominovali tieto výroky: „bez väčších problémov som ochotný/á denne dochádzať za prácou“ (označilo 44,6 % respondentov), „dlhodobé odlúčenie od rodiny vnímam ja a moja rodina veľmi citlivo“ (označilo 32,3 % respondentov), „pri pomyslení na zmenu bydliska, kraja, regiónu mám nepríjemné, negatívne pocity“ (označilo 29,2 % respondentov). Na druhej strane výrok: „robí mi problém dochádzať denne za prácou“ označilo len cca 4,6 % zo všetkých opýtaných. Podľa ďalších zistení v dôsledku zmeny miesta výkonu štátnej služby boli respondenti v priebehu svojej kariéry nútení zmeniť svoje bydlisko v priemere 1,6-krát, pričom odpovede sa pohybovali v intervale od 0 do 7, najvyššia početnosť (32) bola zaznamenaná pri odpovedi: „1-krát“. V súvislosti so sťahovaním mohli v minulosti profesionálni vojaci využívať aj tzv. príspevok na úpravu bytu pri sťahovaní. Podľa výsledkov nášho prieskumu ho využila približne štvrtina (26,6 %) respondentov. Približne polovica (51,6 %) respondentov sa vyjadrila, že výška tohto príspevku nebola dostatočná v súvislosti s vynaloženými nákladmi, len 4,7 % respondentov uviedlo kladnú odpoveď a zvyšných 43,7 % sa k danej otázke nevedelo vyjadriť.

Na otázku, ako hodnotíte kvalitu svojho života z hľadiska svojho ekonomického (a najmä finančného) zabezpečenia, odpovedali viac ako tri štvrtiny (83,1 %) respondentov, že ju vnímajú ako priemernú, z čoho vyvstáva potreba konfrontovať dané zistenia s údajmi o zaradení respondentov v rámci hodnotného zboru a v širšom kontexte so štatistickými

⁵ Poznámka: Keďže ide o cestovné náhrady, nemožno ich chápať ako formu kompenzácie odlúčenia profesionálneho vojaka od rodiny, ako tomu bolo v minulosti v prípade vyplácania tzv. odlučného a náhrady cestovných výdavkov v znení zákona č. 380/1997 Z. z. o peňažných náležitostiach vojakov v znení neskorších predpisov.

údajmi vypovedajúcimi najmä o priemernom príjme zamestnancov a finančnej situácii domácností na Slovensku. Bližšie pozri graf 2.

Graf 2 Hodnotenie kvality svojho života z hľadiska ekonomického zabezpečenia
zdroj: vlastné spracovanie

V závere dotazníka sme respondentom ponúkli priestor, kde mohli v prípade potreby vyjadriť svoj názor na predmetnú problematiku. Danú možnosť využilo len približne 14 % respondentov, ktorí svoje názory a postrehy vyjadrili nasledovnými výrokmi: „keď sa rodina vojaka sťahuje z dôvodu zmeny miesta výkonu jeho služby, OS nevychádzajú v ústrety jeho manželke/manželovi, napr. v zmysle pomoci pri hľadaní si nového zamestnania“, „menenie miesta výkonu služby vojaka vnímam ako jednu z príčin rozvodovosti a ukončenia služobného pomeru“, „v riešení predmetnej problematiky (plat, sociálne zabezpečenie profesionálnych vojakov) nepociťujem žiadny pokrok“, „pociťujem potrebu zatriktívniť službu profesionálneho vojaka“, „moju dlhodobú stagnáciu na funkcii, ktorá nezodpovedá mojim schopnostiam a vedomostiam, vnímam ako dôsledok zlej personálnej politiky OS“.

Na základe parciálnych výsledkov prieskumu možno zhrnúť nasledovné závery. Približne polovica opýtaných pociťuje relatívnu spokojnosť so svojou finančnou situáciou, čo v istej miere korešponduje aj s ďalšími zisteniami, podľa ktorých rovnako takmer polovica opýtaných sa aktuálne nesnaží si svoju finančnú situáciu zlepšiť a takmer 40 % opýtaných by si ju rado zlepšilo v budúcnosti. Rovnako približne polovica opýtaných považuje hrubý mesačný príjem svojej domácnosti v rámci Slovenska za priemerný a približne 40 % ho považuje za nadpriemerný. Podľa ďalších zistení je najväčšia časť disponibilného mesačného príjmu opýtaných vynakladaná v súvislosti s bývaním a zabezpečením chodu domácnosti. Druhou najvýznamnejšou položkou z hľadiska výšky vynakladaných mesačných výdavkov je stravovanie. Pri obstarávaní potravín a spotrebného tovaru uprednostňuje väčšina opýtaných (až 65 %) nakupovanie v hypermarketoch a v predajniach veľkých obchodných reťazcov. Pri nákupe tovarov dlhodobej spotreby uprednostňuje viac ako polovica opýtaných formu nákupu prostredníctvom internetu. Takmer 40 % opýtaných uprednostňuje nakupovanie týchto tovarov za akciové ceny. Nespotrebovanú časť dôchodku svojej domácnosti usporí podľa našich zistení približne 90 % opýtaných. U sporiacich respondentov sa ako dominantné javia dva motívy, a to: potreba zabezpečenia svojich potomkov do budúcnosti a potreba vytvorenia si rezervy pre neistú budúcnosť. Najväčšia časť (približne 60 %) sporiacich domácností

prítom podľa našich zistení usporí mesačne menej ako jednu pätinu disponibilného príjmu, čo naznačuje, že u väčšiny opýtaných, resp. ich domácností sa prejavuje silnejší sklon k spotrebe ako k úsporám. Výška príjmu, štruktúra a počet členov domácností opýtaných determinujú nielen výšku ich úspor, ale rovnako aj objem a samotnú štruktúru ich spotreby, čo vyvoláva potrebu ďalšieho skúmania týchto ekonomických kategórií v kontexte naznačených širších súvislostí. Ďalšie výsledky ukázali, že viac ako 80 % opýtaných má vyriešenú otázku bývania formou nadobudnutia vlastníckych práv k nehnuteľnosti – bytu alebo rodinnému domu, pričom približne 70 % vlastníkov má už túto nehnuteľnosť aj splatenú. K vyššej kvalite života profesionálnych vojakov prispieva aj poberaný stabilizačný príspevok. Podľa našich zistení však viac ako 60 % respondentov nepovažuje jeho výšku v súvislosti s vynakladanými výdavkami spojenými s bývaním za dostatočnú. Výsledky ukázali, že menej ako polovica respondentov si uplatňuje nárok na náhradu cestovných výdavkov na návštevu rodiny a zhruba rovnako veľká časť respondentov zdieľa názor, že sú bez väčších problémov ochotní denne dochádzať za prácou. Približne 30 % opýtaných vníma dlhodobé odlúčenie od rodiny veľmi citlivo a zhruba rovnaký podiel opýtaných pociťuje nepríjemné, negatívne pocity pri pomyslení na zmenu bydliska, kraja, regiónu. Výsledky prieskumu ukázali, že viac ako tri štvrtiny respondentov vnímajú kvalitu svojho života z pohľadu ekonomického (a najmä finančného) zabezpečenia ako priemernú.

Výsledky uskutočneného prieskumu nás priviedli k záveru, že k vyššej spokojnosti s ekonomickým zabezpečením dôstojníkov, resp. širšie príslušníkov OS SR, ako aj k samotnému zatriktívneniu vojenskej profesie pre budúcich uchádzačov o vstup do OS SR, by mohli prispieť určité zmeny v súčasnosti platnej legislatíve riešiacej problematiku komplexného zabezpečenia profesionálnych vojakov. Prezentované zistenia a formulované závery by tak mohli nájsť svoje využitie nielen v procese prípravy noviel príslušných zákonov, najmä [9, 10], ale aj v rámci dlhšie otvorenej spoločenskej diskusie týkajúcej sa zabezpečenia a osobitne odmeňovania profesionálnych vojakov.

3 ZÁVERY A ODPORÚČANIA

Výsledky skúmania a konštatované závery poukazujú nielen na potrebu systematického, dlhodobejšieho a detailnejšieho skúmania ekonomických aspektov kvality života príslušníkov OS SR v budúcnosti, ale aj na potrebu hľadania efektívnych riešení identifikovaných problémov, a to najmä v kontexte otázok regrutácie a udržania personálu, sociálnych otázok, rodiny, pracovnej spokojnosti, profesných a osobných očakávaní príslušníkov OS SR atď.

Budúce výskumy v danej oblasti by podľa nášho názoru mali byť sprevádzané, okrem iného, trvalým úsilím o vytvorenie objektívneho obrazu kvality života profesionálnych vojakov na základe zhodnotenia stavu a vývoja relevantných ekonomických ukazovateľov – indikátorov kvality života. Pri skúmaní predmetnej problematiky v budúcnosti by preto bolo žiaduce zohľadniť aj ďalšie významné faktory, ako sú napr. príslušnosť respondenta k hodnotnej kategórii, resp. jeho zaradenie v rámci hodnotného zboru (v tejto súvislosti je potrebné v prvom rade zabezpečiť, aby vo výberovom súbore mali svoje pomerné zastúpenie príslušníci všetkých hodnotných kategórií), veľkosť a štruktúra domácnosti respondentov, ekonomická aktivita ďalších členov rodiny/domácnosti atď.

V širšom kontexte by bolo potrebné konfrontovať výsledky skúmania so štatistickými údajmi vypovedajúcimi o ekonomických aspektoch kvality života obyvateľov na Slovensku. Najmä o výške a štruktúre príjmov, výdavkov, úspor, investícií atď., teda o celkovej finančnej situácii domácností na Slovensku.

LITERATÚRA

- [1] ČUKAN, K. a kol. Výber z empirických výskumov sekcie ľudských zdrojov za roky 2013 až 2015. Správy z výskumov. Bratislava: Sekcia ľudských zdrojov MO SR, 2016.
- [2] ČUKAN, K. Výskumy v prospech sociálnej, personálnej a komunikačnej politiky Ministerstva obrany Slovenskej republiky. In ŠKVRNDA, F. a kol. *Slovenská vojenská sociológia na začiatku 21. storočia*. Bratislava : MO SR, 2008, s. 87 – 120, ISBN 978-80-89261-26-0.
- [3] HOLLÁNOVÁ, L. Rodina profesionálneho vojaka, problémy vznikajúce odlúčením od rodiny. In *Komplexné sociálne zabezpečenie vojenského profesionála*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl GMRŠ, 2010. ISBN 978-80-8040-405-5.
- [4] KMOŠENA, M. Psychické procesy a stavy u profesionálnych vojakov v záťažových situáciách. In *Vojenská osveta : spoločenskovedné semináre*. 2. časť. ISBN 978-80-89609-12-3, 2016, Liptovský Mikuláš: Personálny úrad OS SR.
- [5] MATIS, J. Kvalita života vojenských profesionálov a kultúra vojenskej organizácie (organizačná kultúra). In *Zborník z pracovného seminára „Organizačná kultúra OS SR“*. Bratislava. MO. 2005.
- [6] MURGAŠ, F. Kvalita života a jej priestorová diferenciácia v okresoch Slovenska. In *Geografický časopis*. ISSN 0016-7193, 2009, roč. 61, č. 2. s. 121-138.
- [7] VYHNALOVÁ, M., KONDASOVÁ, A., PIPÍŠKA, P. *Kvalita života a životný štýl profesionálneho vojaka*. signálna správa. Bratislava : Centrum psychologických a sociologických činností Personálneho úradu OS SR. 2009. 70 s.
- [8] VYHNALOVÁ, M. *Rodina profesionálneho vojaka: Vplyv pracovnej sféry na sféru rodinnú* (2. časť), výskumná správa. Liptovský Mikuláš : Personálny úrad, 2012. 51 s.
- [9] Zákon č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov, v znení neskorších predpisov. [online]. [cit. 2016-12-23]. Dostupné na internete: <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2002-328>>.
- [10] Zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. [cit. 2017-02-07]. Dostupné na internete: <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-281>>.

Kontakt na autora:

Ing. Viera Frianová, PhD.

Katedra manažmentu Akadémie ozbrojených síl GMRŠ

Demänová 393

031 06 Liptovský Mikuláš

viera.frianova@aos.sk